

TİCARET HADLERİ DALGALANMALARI VE FAKTÖR SAHİPLERİNİN GELİR İSTİKRARI (*)

R. Albert BERRY

(Çev : Doç. Dr. M. Erol İYİBOZKURT)

Bir ülkenin ticaret hadlerindeki dalgalanmaların sebep olduğu refah dalgalanmalarının büyüklüğü üstüne, ekonominin katı olmasının etkisi daha önce yayımlanan bir makalede tartışılmıştı (1). (O analizde, yapının katıılığı dönüşüm eğrisinin içbükeylik derecesiyle aynı anlamda kullanılmıştı (2)). Belkide, sürpriz kabul edilecek sonuç şu idi : ticaret hadleri dalgalanmalarının bir çok çeşidi için, ilgili refah dalgalanmaları (3) katı bir ekonomide, esnekliği olan bir ekonomiye göre, daha küçük olmaktadır; bu sonuç istikrarsız ticaret hadleriyle ilgili problemlerin tartışmasında genellikle kabul edilen zimni varsayımın aksidir. Bu çalışma toplam nüfus içindeki grupların gelir dalgalanmalarını analiz etmektedir. Onların dikkate alınması, ticaret hadlerindeki değişikliklere yeni bir görüş getirmektedir ve genel olarak düşünülen fiyat hareketlerinin katı bir ekonomide, esnek bir ekonomiye nazaran, daha ciddi olması görüşünü de değiştirmektedir. Bu tartışmada kabul edilen genel hipotez şudur eğer onlar, katı bir ekonomide, esnek bir ekonomiye göre, toplam gelirden küçük değişikliklere sebep oluyorsa, ticaret hadleri dalgalanmaları daha büyük refah kaybı yaratır; çünkü gelir istikrarsızlığı nüfusun bir kısmı (bazı gruplar) veya hepsi için daha büyük

(*) R. Albert Berry, Terms of Trade Fluctuations and the Income Instability of Factor Owners, *Economica*, May 1973, Vol. XL, s. 187 - 194

(1) R. Albert Berry and Stephen Hymer, A Note on the Capacity to Transform and the Welfare Cost of Foreign Trade Fluctuations, *Economic Journal*, Vol. 79 (1969)

(2) Böylece, tam katı bir ekonominin dönüşüm eğrisi, hakim olunamayan kısmı basit bir nokta olarak, bir yatay, bir dikey eğriyi kapsar.

(3) Burada «gelir» ve «refah» terimleri aynı anlamda alınmıştır.

olabilir. Burada, ilgili bir grubun, verilen bir faktörün sahiplerini kapsadığı varsayılmaktadır.

Şanssız olarak, bu hipotezin test edilebileceği iktisadi yapıdaki değişiklikler çok geniştir. Burada, hipotezin genelliği üstünde durmaktan ziyade, sadece iktisadi yapının bazılarında geçerli olabilecek durumları göstereceğiz. Varsayımları ele alırken, her faktörün gelirini ticaret hadlerinin bir fonksiyonu olarak gösteren «gelir eğrileri» katı, esnek ve orta derecede esnek iktisadi yapı içerisinde incelenip, karşılaştırılacaktır (4). Analizin tümünde, üretim fonksiyonlarının doğrusal homojen olduğu varsayılmaktadır; tartışma iki mal ve iki faktörle sınırlandırılmıştır; mallar x ve y dir.

P_x/P_y ile faktör gelirlerindeki değişiklikler, kısmen (a) dönüşüm eğrisinin içbükeylik derecesiyle, (b) doğrusallığıyla, (c) her mal üretimindeki faktör ikame derecesine, d) P_x/P_y nin değişim aralığına, özellikle dalgalanmaların münhasıran $P_x/P_y > P_a$ aralığında olup olmadığına veya $P_x/P_y < P_a$ aralığına (P_a ticaretin olmadığı zamanki nisbi fiyatı göstermektedir, yani kendi kendine yeterlilik fiyatı (5)); nihayet, (e) iki mal arasındaki tüketi milişkisine bağlıdır.

iki Mal, iki Faktör (Y Sermaye Yoğun ve X İşgücü Yoğun), Malların Tüketimde Birbirini Tamamlayıcı Olduğu Hal

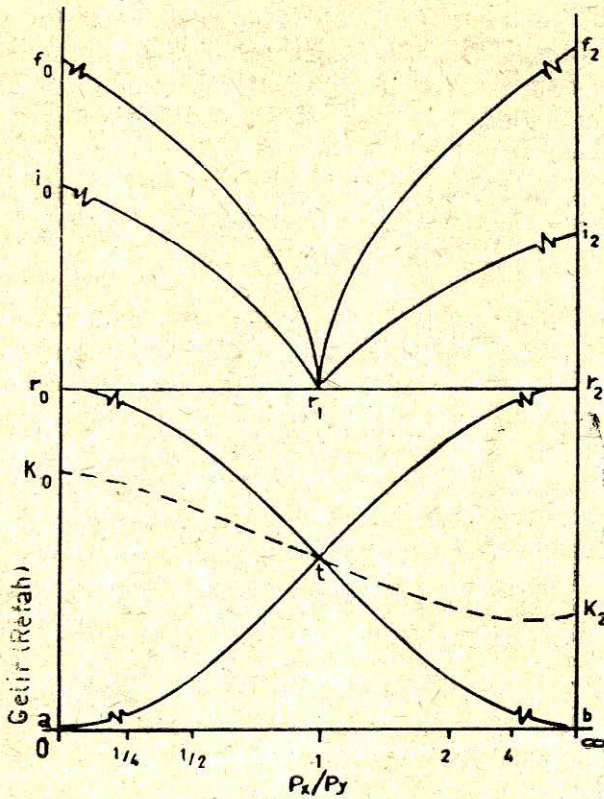
İki malın tamamen birbirinin tamamlayıcısı olduğu, ve faydanda tüketilen miktarlarda doğrusal homojen olduğunu varsayalım. Ayrıca, kolaylık olsun diye, katı bir ekonomide, tüketimdeki sabit oranlarla, üretimdeki sabit oranların aynı olduğunu düşünelim (yani, her ikisinde de 1'e 1). Bu durum, katı ekonominin dünyanın diğer ülkeleriyle ticaretinin olmadığını da açıklar; çünkü, aynı oranlarda üretilen mallar tüketilmektedir. (Bununla beraber, iki faktör arasında iç ticaret olacaktır).

Şekil 1, alternatif «ekonomiler» için P_x/P_y fonksiyonu olarak toplam geliri göstermektedir. Katı bir ekonominin geliri, açıklandı-

(4) Tam esnek ekonomi, doğrusal dönüşüm eğrisi olarak tanımlanır. Kolaylık olsun diye, karşılaştırılan bütün ekonomilerin katı bir ekonominin rijid bir noktasını kapsadığı varsayılmaktadır; daha fazla açıklama için Bkz; Berry ve Hymer, a.g.m.

(5) Bundan dolayı, kolaylık olması için, $P_a = 1$ varsayacağız.

Şekil 1

ğı üzere, P_X/P_Y den bağımsızdır - gelir eğrisi r_0r_2 dir, fakat diğer durumlar, toplam gelir fiyat oranının artan bir fonksiyonudur, çünkü 1'den sonsuza veya 1'den 0'a doğru hareket eder. Gelir, orta derecede esnek ekonomiye (gelir eğrisi i_0, i_2 ile temsil edilmektedir) ve katı ekonomiye göre, bütün nisbi fiyatlarda (1 istisnasıyla), tüm esnek bir ekonomide (gelir eğrisi f_0, r_1, f_2 ile gösterilmiştir) daya yüksektir (6).

Bir ekonomide toplam gelir eğrisi sadece dönüşüm eğrisine bağlıdır. Faktör gelir eğrisi de üretimdeki faktörlerin ikame derecesiyle, tüketimdeki malların ikame derecesine bağlıdır. Tüm esnek dö-

(6) Ekonominin gelir eğrilerinin hepsinin r_1 noktasını paylaşmaları, bütün dönüşüm eğrilerinin rijid bir ekonomide rijid bir noktada oldukları varsayımından çıkar. Kavramlar için bkz. : Berry and Hymer, a.g.m.

nüşüm eğrisini (düz hat) tayin etmek özellikle kolaydır; çünkü, iki üretim fonksiyonu doğrusal homojen oldukça, iki faktörün nisbi fiyatı (ve böylece onların nisbi gelirleri) malların nisbi çıktılarının bir fonksiyonu değildir (7). Şekil 1'de gösterilen faktörlerin simetri olma durumunda (her faktör biriminin aynı olduğunu ve eşdeğer eğrilerinin —1 eğimli eğriler olduklarını varsayalım), faktörler, toplam geliri eşit olarak paylaşırlar; böylece, her faktörün gelir eğrisi, her P_X/P_Y için, f_x, f_z nin yarısı, r_x, r_z dir.

Katı ekonominin gelir eğrileri, tüm esnek ekonomilerde olduğu gibi faktör ikamesine bağlı değildir. Çünkü, eşdeğer eğrilerinin sadece bir çifti, öyle bir dönüşüm eğrisini gösterir (8). Sermaye gelirinin P_X/P_Y olarak değiştiğini varsayalım (y üretebilmek için faktörün yoğun bir şekilde kullanıldığı - yahut, bu halde hiç kullanılmadığı). P_X/P_Y sifıra eşit olduğu zaman, ki y nin bir birimi arzu edilen miktarda x satın alabilmektedir, sistemdeki bütün gelirler sermayeye atfedilebilir. Oran sonsuz olduğu zaman ise, gelirin herhangi bir kısmı sermayeye atfedilemez; sermaye için gelir eğrime, r_x, r_y genel şeklini alarak, P_X/P_Y m monoton bir fonksiyonudur. (Simetriyi sağlayabilmek için, P_X/P_Y yatay ekseninde doğrusal olmıyan bir şekilde ölçülmüştür). İşgücü için gelir eğrisi, r_x, r_z ters bir şekilde simetrik olarak aynı şekli alır; $P_X/P_Y = 1$ olursa, her faktör için gelir, sabit toplam gelirin, O_r , yarısı olur.

Ara dönüşüm eğrileri halinde ise faktör ikamesi önemli olacaktır. Eğer faktörler tam ikame edilebilirse (yani, eşdeğer eğrileri doğrusal, fakat her mal için farklı eğimlerdedir), dönüşüm eğrisi bir dirsekli iki doğrudan ibaret olacaktır. Böyle dönüşüm eğrileri için sermaye gelir eğrileri, şekil 1'de ki K_x, K_z eğrisinde üyesi bulunduğu bir demettir; ekonominin esneklik derecesine göre (katı olma derecesine göre), faktör gelir eğrileri tam esnek ekonomininkilere (tam katı ekonomininkilere) daha yakın olacaktır; eğer ekonomi yeteri kadar esnek değilse, onlar P_X/P_Y ye yeknesak bir ilişkiyle bağlı olacaktır; aksi taktirde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Bir faktörün elde edebileceği en yüksek gelir, katı ekonominin

(7) Böyle bir eğrinin, ya tam ikame halinde ya da tüm tamamlayıcılıkla, her malın üretimindeki faktör tamamlayıcılık derecesiyle uyumu not edilmelidir.

(8) Eşdeğer eğrilerin ya tam ikameyi ya da tüm tamamlayıcılığı temsil ettiği düşünülebilir.

toplam gelirdir. Eğer bir faktörün ihtisaslaştığı malın nisbi fiyatı birse, onun geliri de, her üç dönüşün eğrisi için, aynıdır ($1/2 Or_0$). Eğer sözkonusu nisbi gelirin sıfır olduğu katı ekonomininkinden (faktörün yoğun olarak kullanıldığı malın fiyatının sıfır olduğu durum), gelirin Or_0 olduğu tam esnek ekonomininki arasında olabilecektir; dönüşüm eğrisinin esneklik derecesinin artması, sonucun ikinciye daha yakın olmasını sağlayacaktır. Malın nisbi fiyatı birin üstünde ise, faktörün geliri her iki halde de tam katı ekonomi gelirinine yükselebilir.

Üretimde tam faktör tamamlayıcılığı altında faktör gelir eğrileri tamamiyle farklıdır (9); gerçekten, şekil 2'de gösterildiği gibi, onlar incelediğimiz örneklerin her birinde en ciddi dalgalanma eğilimine doğru yönelir.

$P_X/P_Y < 1$ olduğu zaman, sermaye gelirin tamamını alır (10); ve $P_X/P_Y > 1$ olduğunda ise hiç birşey alamaz (Şekil 2'de noktalı çizgilerle gösterildiği gibi).

İşgücü gelir eğrisi (kesik çizgilerle gösterilmiştir), sermaye eğrisinin aynadaki yansıması gibidir.

Faktör ikamesinin daha gerçekçi bir varsayımı gelir eğrilerine nasıl etki eder? İki çakışmayan kıvrık eşdeğer haritası ile elde edilen dönüşüm eğrisi, elbette, uzunluğuna bükülü olanıdır. Ve eşdeğer haritasının farklı iki çifti aynı dönüşüm eğrisini yansıtır. Yüksek derecedeki bir faktör ikamesi nisbi olarak esnek bir dönüşüm verdiğinden, veri olarak alınan bir dönüşüm eğrisi bu iki parametrenin çeşitli bileşiminden çıkar (11). Sadece bir malın üretildiğini varsayalım (yani, ekonomi dönüşüm eğrisinin bir ucundadır). Sonra, tam faktör tamamlayıcılığı aşırı varsayımı ile soruna yaklaşalım (verilmiş bir dönüşüm eğrisiyle) (12), düşük gelirli faktörün kazancı sıfı-

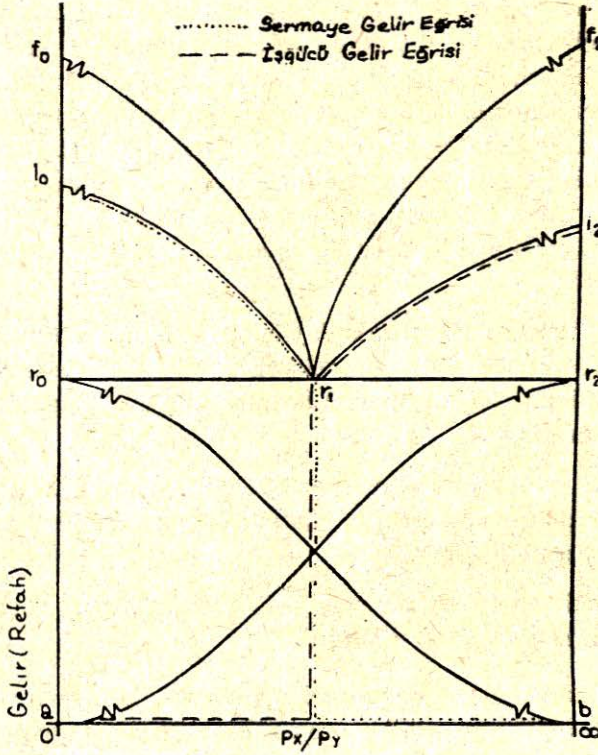
(9) İki mal için (sabit) farklı faktör oranlarını yansıtan sağ köşe eşdeğer eğrilerinin gösterdiği ekonomi, yukarıda tartışıldığı gibi, iki doğrusal parça dönüşüm eğrisiyle gösterilir. Katı ekonomi, sabit faktör oranlarının $1 : 0$ ve $0 : 1$ olduğu durumdur.

(10) Bir faktörün, katı ekonomi toplam gelirinden (bu örnekte orta derecede esnek ekonomide) daha fazla alabileceğine dikkat edilmelidir.

(11) Bir parametrenin yüksek değer alması, diğerinin düşük değer olmasını ifade eder.

(12) Daha açık olarak, «en yüksek faktör tamamlayıcılığı onunla uyuşum halindeyse, dönüşüm eğrisine yaklaşırlar.»

Şekil 2

ra yaklaşır; ve diğer aşırı varsayımla yaklaşırsa (yani her eşdeğer eğrisinin aşağı doğru içbükeyliliği az iki malın üretimindeki faktör oranları - nisbi faktör fiyatları verilmiş olarak - daha farklı olur; bir faktördeki gelir temerküzü azalır ve düşük gelirli faktörün geliri yüksek gelirli faktörünküne yaklaşır. Orta derecede esnek ekonomi örneklerindeki daha iyi bir faktör⁽¹³⁾, esnek bir ekonomi örneğindeki göre daha az olmakla ilgilidir⁽¹⁴⁾. Bu, esnek yahut katı bir ekonomiye göre faktör gelirlerindeki dalgalanmalara olan meylin daha büyük olduğunu gösterir. Bu, fiyatların birin altında veya birden fazla olması halinde böyledir.

(13) Daha yüksek nisbi fiyat ile, malda yoğun olarak kullanılanı.

(14) Açıklama için Bkz. «International Trade Fluctuations and the Income and Wealth Fluctuations of Economics Groups», Yale Economic Growth Centre Discussion Paper, No : 100, Mimeo, 1970

Fiyatlar bütün aralık boyunca hareket ederse, dalgalanmalar katı ekonomininkilere göre büyük olabilir, veya olmayabilir. İki doğrusal parça eşdeğer eğrileri şeklindeki orta derecedeki faktör ikamesi, yukarıda tartışığımız kıvrılmış eşdeğer eğrilerinininkine oldukça benzeyen sonuçlar verir.

Şimdiye kadar elde edilen sonuçları şöyle özetleyebiliriz (iki malın tüketiminde tüm birbirini tamamlaması varsayımıyla); (1) $P_x/P_y < 1$ arasında dalgalanıyorsa, Y (sermaye yoğun mal) daima ihraç edilecektir⁽¹⁵⁾. Esnek ve katı ekonomiler aynı sermaye gelir dalgalanmalarına sebep olurlar; orta derecede esnek ekonomiler, faktör ikame derecesine bağlı olarak iki örnektekinden daha küçük veya daha büyük salgalanmalar yapabilirler - yüksek tamamlayıcılık ciddi dalgalanmalara işaretler, yüksek ikame edilebilirlik orta derece dalgalanmalara işaretler (eşdeğer eğrileri ya kıvrılmıştır ya da iki doğrusal parça meydana getirir)⁽¹⁶⁾.

(2) P_x/P_y in > 1 arasında dalgalanması ve y nin ithal edilmesi durumunda katı ve esnek ekonomilerde sermaye gelir dalgalanmaları hemen hemen aynı derecede (fakat zıt yönde) meydana gelir; bu arada orta derecede esnek ekonomiler daha küçük dalgalanmalar meydana getirir (faktör tamamlayıcılığının oldukça yüksek olduğu durumlardaki istisnaya).

(3) P_x/P_y in muhtemel hareketlerinin tümü dikkate alınır, katı ekonomi gelir eğrilerinin, esnek ekonomilere göre daha büyük dalgalanmaları ifade ettiği açıktır; her zaman olmamasına rağmen, orta derecede esnek ekonomiler, katı ekonomiye göre daha az dalgalanmayı gösterir ve genellikle esnek ekonomiden daha fazla dalgalanması ifade edebilecek görünürler.

X ve Y nin Tüketimde Tüm Tamamlayıcı Olmadığı Durum

Açıktır ki bir ekonominin katı derecesinin faktör gelir dalgalanmaları üstüne etkisi karışıktır. Katı ve esnek ekonomiler arasındaki sözü edilen benzerlikler Y ve X in tüketiminde tüm tamamlayıcı olarak kabul edilmesindedir; bu varsayımın ortadan kaldırılma-

(15) Veya ticarete girmiyecektir (mukayeselerdeki katı ekonomi örneğindeki gibi)

(16) $P_x/P_y > 1$ arasında dalgalandığında, işgücü bu paragraftaki sermayenin yerini alabilir (ve gelecek paragraf da < 1 olduğunda)

sı karışıklığı daha da artıracaktır. Tüketimde biraz ikame edilebilirlik kabul edilirse, fiyatı sifıra yaklaşan bir mal üretiminde yoğun olarak kullanılan faktörün refah seviyesi sifıra yaklaşmaz. $P_X/P_Y =$ olduğu zaman, ellerinde bir miktar Y malından bulunduranlar için X malının bir birimini bile alma imkanı yoktur; önceki örnekte bunun anlamı faydalılık seviyesinin sifır olmasıyla belirtilmişti, fakat bu örnekte O ve (a) genel olarak olumlu ve (b) iki malın tüketiminin ikame edilebilirliğinin olumlu bir fonksiyonudur. Aynı zamanda, pahalı malı ellerinde bulunduranların refahı, tüketimde tüm tamamlayıcılığın bulunduğu örnekteki gibi, daha fazla yükselir. Böylece, katı ekonomideki sermaye gelir eğrisi r_0 noktasının üstünde (şekil 1'deki) başlar (düşük P_X/P_Y için), t noktasından geçer, fakat sonra P_X düştükçe, daha önceki örnektekilere göre, daha yavaş bir şekilde düşer (ve düşmeye de devam eder). Daha önce belirtildiği gibi orta derecede esnek bir ekonomide faktör gelirlerinin dalgalanma meyli, büyük bir şekilde faktör ikame elastikiyetine bağlıdır; faktörler arasında bir miktar ikame olduğunda, yani herbiri y ve x malı cinsinden gelire sahip olabilirse, tüketilen ürünler arasında ikame daha fazla olarak gerçek gelir dalgalanmalarını bastırır; tüm faktör tamamlayıcılığı aşırı örneğinde ürünün ikamesiyle ilgili değildir (Çünkü, fazla olan faktörün x veya y cinsinden geliri yoktur). Esnek ekonomi için (diğer aşırı örnek), faktörler toplam geliri aynı oranlarda böleceklerdir. Fakat, bütün diğer örneklerde, tüketimdeki ikame belirtilen bastırma etkisini yapar.

X ve Y nin tüketimdeki tüm tamamlayıcılığı kabul edilirse, her esnek ekonomi faktör gelir eğrisi, t noktasında bir kıvrımla katı ekonomi faktör gelir eğrilerin iki üst parçasını meydana getirir (bir parça sermaye gelir eğrisinden, diğeri ise işgücü gelir eğrisinden). Esnek ekonomideki sermayenin (işgücünün) gelir eğrisi, Y nin (x'in) fiyatı sonsuz olduğu zaman, katı ekonomininkine eşittir. Bu sonuç, şimdiye kadar tartıştığımız bütün örneklerin bir karakteri olarak, genel görünür. Dönüşüm eğrisinin esnekliği, esneklik tam olmadığı zaman, tercih edilen faktör için daha büyük maksimum potansiyel geliri ifade eder. Bir kere, faktör gelirlerinin en aşırı istikrarsızlığı düşük faktör ikamesi bulunan orta derece esnek ekonomilerde vukuu bulur.

Tüketimde tüm ikamenin kabul edildiği diğer varsayıma bir göz atmak ilgi çekicidir. Böyle bir ekonominin geliri, herhangi bir malın fiyatı sonsuza yaklaştıkça, sonsuza yaklaşır. Buna rağmen,

verilen fiyat oranları altında, esnek, ekonominin geliri daıam katı ekonomininkinin üstündedir. Örneklerin herhangi birinde bir faktörün geliri — (Or.) in altına düşmez; çünkü, bir ürünün fiyatı ye-

1

2

terince düşük olursa, diğer malda tüketilmeyecektir; ürünün fiyatındaki daha büyük azalışlar, faktörün gerçek gelirine etki etmez. Her faktör için, böyle minimum bir seviye, tam faktör ikamesinin olduğu orta derecede esnek bir ekonomide de mevcuttur. Esnek ekonomideki faktör, gelir eğrileri, bu çeşit tüketici tercihlerinden, diğerlerine göre, daha fazla dalgalanır; katı bir ekonomide, ilgili faktörün yoğun bir şekilde kullanıldığı ürünün fiyatı birden küçük olduğu zaman, hiçbir dalgalanmanın olmadığını ifade eder ve birden büyük olduğu diğer örneklerde ise daha büyük dalgalanmaları gösterir. Kısaca, esnek ekonomi faktör gelir dalgalanmaları, fiyat dalgalanmaları $P_x/P_y = 1$ in altında veya üstünde değıştikçe büyütür. Düşük faktör ikamesinin bulunduğu orta derecede esnek ekonomiler daha büyük faktör gelir dalgalanmaları meydana getirirler; mallar arasında tüketimde tam ikame ve üretimde de tüm tamamlayıcılık olduğu zaman, bunlar maksimumdadır.

Farklı Faktörler İçin Farklı Tüketim Fonksiyonları

Her faktör sahipleri, ilgili faktörün bol kullanıldığı malı nisbi olarak tercih etseler, ne olur? (17). Bu faktör sahiplerinin, faktör fiyatının düşmesi sonucu meydana gelebilecek, potansiyel kayıpları ve fiyat yükselmesi halinde elde edecekleri kazançları azalır (18). Eğer nisbi olarak tercih edilen malın üretiminde ilgili faktör yoğun olarak kullanılmıyorsa, bu daha şiddetli gelir dalgalanmalarına sebep olacaktır. Bu örnekte, cemiyetin toplam gelir ve refah seviyesinin gelir dağılımının bir fonksiyonu olduğu kabul edilmiştir. Bunun sonucu olarak, ekonominin gelir eğrileri ve önem kaybetmeğe yüz tutar.

(17) Şimdiye kadar, farklı faktörlerin sahipleri tarafından tercih ayrılığı olmadığı varsaydık. Şimdi ileri sürülen varsayım, literatürde genellikle kabul edilen varsayımdır.

(18) Ekonominin katı olması ve faktör sahiplerinin sadece bir malı tükettikleri varsayımlarının kabul edildiği aşırı örneğinde, P_x/P_y değıştikçe, faktör gelir değışikliği olmaz.

Özet

Yukarıdaki tartışmanın gayesi, ticaret hadleri dalgalanmalarının özel gruplar (ünfusun tümüne zıt olarak) etkisinin ekonominin esnekliğine bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Bir bütün olarak ekonomi ele alınır, eğer varsa, katı ekonomilerde gelir dalgalanmaları, esnek ekonomilere göre, daha küçük olmaktadır (19). Fakat, yukarıdaki analizin açıkladığı üzere belli faktörlerin sahipleri için, bu durumun terci söz konusudur (20). Bu sonuç daha önce ileri sürülen teklifin yumuşatılmasını gerektirmektedir; ülkenin bütçesiyle idari olarak kolay ve etkin olmadıkça, katı bir ekonomide istikrar avantajları muhtemeldir (21).

Bu analizi ikna edici bir şekilde gerçeğe yaklaştırmak için, bir çok zor noktanın gerekeceği açıktır. Üzerinde durulmayan önemli bir nokta faktör fiyatlarındaki değişikliklerle bağlantılı olan zenginlik etkisidir. Bu etki faktör fiyatının değişmesinden meydana gelecek direkt gelir etkisinden önemli olabilir. Modelin, iki faktörlü modele dönüştürülmesi de uygundur. Faktör gelirleri değişikliklerinin aile ve şahsi gelir dağılımı değişikliklerine dönüştürülmesinden önce, aileler ve şahısların işgücü ve sermaye arzındaki bağlantısının analizi de lüzumludur.

(19) Berry and Hymer, Op. Cit., p. 384

(20) Bununla beraber, dikkat alınan ilgili fiyat dalgalanmaları aralığına ve ekonominin tipine çok şeyin bağlı olduğu ve ekonominin genelleştirmenin zorluğu hatırlatılmalıdır.

(21) Ibid., p. 387